

CUPRINS

<i>Predoslovie</i>	7
CAPITOLUL I	
NEAMUL VALAHILOR ÎN MUNȚII POLONIEI (Secolul al XIII-lea)	15
CAPITOLUL II	
SUTE DE „SLOBOZII” ROMÂNEȘTI ÎN POLONIA ȘI BAZELE DREPTULUI ROMÂNESC („JUS VALAHICUS”) (Secolul al XIV-lea)	21
CAPITOLUL III	
INTENSIFICAREA ȘI DIVERSIFICAREA INTERESELOR ȘI RELAȚIILOR RECIPROCE (Secolul al XV-lea)	51
CAPITOLUL IV	
IMPACTUL SEMILUNII ÎN RAPORTURILE ROMÂNNO-POLONE (Secolul al XVI-lea)	83
CAPITOLUL V	
DISCIPOLI ROMÂNI STRĂLUCIȚI AI ȘCOLILOR POLONEZE, CĂLĂRIMEA UȘOARĂ („STEAGURILE MOLDOVENEȘTI”) ÎN SLUJBA LUI SOBIESKI (Secolul al XVII-lea)	111
CAPITOLUL VI	
SOLI ȘI EMIGRANȚI POLONEZI ÎN ȚĂRILE ROMÂNE (Secolul al XVIII-lea)	133
CAPITOLUL VII	
MULTIPLE ACȚIUNI PENTRU O LIBERTATE COMUNĂ (Secolul al XIX-lea)	145

CAPITOLUL VIII

APROPIERE, DIVERSIFICARE, SOLIDARITATE

ÎN DIVERSITATE (Secolul al XX-lea)	195
<i>Cadrul juridic al relațiilor româno-polone</i>	335
<i>Evoluția schimburilor comerciale bilaterale (2003-2011)</i>	339
<i>Comunitatea românească din Republica Polonă</i>	343
<i>Bibliografie</i>	345
<i>Indice de nume</i>	355

PREDOSLOVIE

În pofida faptului că relațiile româno-polone au o istorie de opt secole, dacă luăm drept martoră de necontestat consemnarea făcută de pana marelui cronicar european, polonezul Jan Długosz (1415-1485), una dintre figurile luminate de la Curtea Jagiellonilor, azi aproape nimeni nu mai știe și nu mai pomenește despre obârșia istorică a acestor raporturi. De decenii bune, dacă nu de mai bine de un secol, nu s-a mai subliniat fraza lăsată de el posterității: „Neamul românilor sau al valahilor, obișnuit să trăiască întărit, ocupat cu pașterea turmelor și creșterea oilor, din care țin multe, s-au aflat în munții care despart Ungaria de regatul Poloniei, în care practica păstoritul lor”. Cu alte cuvinte, urmare a transhumanței, păstorii români se aflau deja la frontierele Poloniei, în secolul al XIII-lea. Posteritatea nu s-a învrednicit, în acest răstimp, să facă cel puțin o sinteză a acestor raporturi. Tot Długosz a fost cronicarul care a amintit că numele de *Valahia* a fost dat Moldovei cu ocazia trecerii împăratului german Conrad, prin Polonia, Rusia și Moldova, împreună cu suita sa, acesta imbarcându-se într-un port de la Marea Neagră pentru a ajunge în Țara Sfântă: „Cunradus Romnanorum Rex...ex Polonia per Russiam et *Valachiam* procedebat...”. (Cf. Stanisław Łukasik, *Pologne et Roumanie*, Paris, Varsovie, Cracovie, 1938, p. 36; Jan Długosz,*Historiae Poloniae Libri XII*, t. I-IV, Cracovie, 1863/1878).

Marele istoric Nicolae Iorga, un cercetător asiduu al contactelor româno-polone, cu mii de pagini scrise și publicate pe această temă, sublinia fără echivoc că, prin cronicarii români, cultura românească „a luat lumină” din Polonia. Aceasta nu-i doar o metaforă frumoasă pentru un creștin ortodox, precum dascălul neamului de la Vălenii de Munte, ci și o realitate.

Noi adăugăm, și demonstrăm, că păstorii români au fost cei care au strămutat în Munții Beschizi și în Tatra, pe terenuri nelocuite, *habitatul românesc*, un mod de viață care se păstrează până în zilele noastre pe meleagurile montane din Polonia; păstorii din Moldova și Transilvania au fost cei care au dus cu ei pe actualul teritoriu polonez sau moravian cultură românească. Este regretabil că asemenea aspecte nu au fost puse în evidență la adevărata lor valoare; la fel s-a întâmplat și cu dreptul valah.

Din 1916, anul în care cercetătorul Dumitru Mototolescu a publicat la București lucrarea *Jus valahicum în Polonia*, prea puțină lume s-a mai aplecat asupra acesteia, timp de o sută de ani, perioadă în care două războaie mondiale au trecut peste omenire, sau asupra monumentalei lucrări *Pologne et Roumanie*, scrisă de eminentul romanist Stanisław Łukasik, tipărită în 1938.

Cunoaștem că, în baza dreptului românesc, în perioada 1438-1478 s-au constituit pe teritoriul polonez 71 de „slobozii” românești, între 1492 și 1500-14 „slobozii” românești, între 1508 și 1550 – 35 de „slobozii”, iar între 1550 și 1570 alte 123 „slobozii” românești; după cum afirma Ștefan Meteș, „Emigranții români colonizați pe un ținut întins din Polonia, e vorba de până la 500 de sate, au îndeplinit o operă de civilizație – ca păstori, lemnari, plutași ori agricultori – întrucât ei au defrișat pădurile seculare, ducând din ele pe plute – pe apele zgomotoase și iuți – lemnele trainice și indispensabile pentru clădirea caselor și întărirea castelelor și cetăților etc.; tot ei au creat apoi pe locurile curățate pășuni bogate pentru oi și vite, construind mori, pive indispensabile transformării materiilor prime necesare vieții de toate zilele: alimente sau îmbrăcăminte. Prin munca și priceperea lor se înjgheba o nouă viață de cultură superioară pe locuri încărcate cu păduri îmbătrânite și fără o țipenie de om”; de adăugat că procesul de colonizare românească în ținuturile polone a precedat colonizarea germană, îndelung studiată pe toate fețele.

În lucrarea de față ne aplecăm cu o atenție deosebită asupra acestor aspecte, în speranța că vom readuce în atenția istoriografiei comune româno-polone, a cititorilor români și polonezi, cel puțin două secole de relații reciproce, deloc neglijabile, care au fost puse de păstori români la temelia raporturilor reciproce. Aceste începuturi fac ca relațiile româno-polone să se dezvolte vertical, mai târziu. Nu putem să nu amintim că trei vârfuri semețe, denumite Woloszyńi (Vlahi), aflate în Munții Tatra, poartă denumiri românești, ca și alte localități inspirate de toponomastica de obârșie românească, definitorie pentru ținuturile montane poloneze, copios presărate cu denumiri din vocabularul românesc.

Peste aceste lucruri s-a așternut însă uitarea, cunoscut fiind că cercetările inițiate în secolul al XIX-lea de o seamă de cărturari din cele două țări nu au fost duse la capăt în secolul care a urmat, mai ales după cel de al Doilea Război Mondial, când au fost totalmente neglijate.

La aserțiunea lui Iorga că românii „au luat lumină” din Polonia, putem adăuga că prin scrierile în limba lui Kochanowski, datorate lui Miron Costin și Tadeusz Hașdeu, s-a dovedit că națiunea română și-a adus obolul propriu la sarmatismul (barocul) și iluminismul polonez prin acești doi iluștri înaintași, care au scris direct în polonă.

Mai mult, fiicele domnitorului moldovean Vasile Lupu – se pare, de mare frumusețe fizică și spirituală, extrem de ambițioase, toate căsătorite cu mari demnitari polonezi – au perpetuat prin Irina (Regina) sângele domnesc moldovean în neamul Wiśnowiecki, Ieremia Movilă devenind răstrăbunicul regelui Poloniei Mihail Wiśnowiecki. Prin Maria, sângele Movileștilor a trecut la familia Potocki și, pe această filieră, Ieremia Movilă a devenit răstrăbunicul unui alt rege polon, Stanisław Leszczyński. Mai departe, prin căsătoria fiicei acestuia din urmă cu regele Franței, Ludovic XV, logofătul Movilă a ajuns înaintaș al ultimilor regi Bourboni ai Franței (începând cu Ludovic XVI), al Bourbonilor de pe tronul Spaniei (începând cu Ferdinand VII), al regilor Portugaliei (începând cu Petru IV), al împăraților Braziliei, al ultimilor doi țari bulgari (Boris III și Simeon II) și al

arhiducelui Otto de Habsburg. Aceeași Maria a transmis sângele lui Ion Movilă regilor Bavariei (începând cu Maximilian I), regilor Suediei (începând cu Carol XV), regilor Danemarcei (începând cu Cristian X) și Norvegiei (prin Haakon VII), împăratului Franz Iosif, dar și soției acestuia, împărăteasa Sisi. În ceea ce privește linia lui Simion Movilă, nepoata de fiu a acestuia, Ileana, a fost soția lui Miron Costin, din care coboară domnul Unirii, Alexandru Ioan Cuza, dar și Ioana (Zizi) Lambrino, prima soție a principelui Carol (viitorul rege Carol II).

Una din descoperirile remarcabile de la sfârșitul secolului al XX-lea făcute în arhivele poloneze, realizată de eminentul medievist Constantin Rezachevici, privind participarea oștilor moldovene la despresurarea Vienei (1683), în bătălia dată de polonezi împotriva turcilor, demonstrează că întreaga călărime ușoară a lui Sobieski a fost compusă din 31 de „steaguri moldovenești” („chorągwie wołoskie”) – cuprinzând 2422 de călăreți, care reprezentau 13% din cavaleria regelui. Mai mult de jumătate din acești călăreți au fost înrolați în vederea campaniei din 1683. Participarea respectivă este consemnată în registrele de plăți ale soldelor redactate după bătălie. Mobilizarea lor a început după hotărârea Seimului general din 17 aprilie 1683, ca urmare a încheierii tratatului de alianță polono-imperial din 31 martie (1 aprilie), sub presiunea directă a regelui. Pe lângă „steagurile moldovenești” amintite mai sus, în oastea lui Sobieski s-au mai aflat două companii de pedestrimă majoritar moldo-muntană, așa-zisii „ieniceri” (după echipamentul lor), din care făcea parte Nicolae Hașdeu, nepotul de soră al lui Ștefan Petriceicu (un strămoș al învățatului B.P. Hasdeu); acesta conducea un steag de husari, plătit din banii săi (în timp ce o rudă a sa, Gh. Hașdeu, comanda unul din cele 31 de „steaguri moldovenești”), iar singurul steag de călărime „căzăcească”, de tip ușor, era condus tot de un moldovean: Apostol Chigheci și cuprindea mai mulți compatrioți. Tipul de oștean de cavalerie ușoară, „typ wołoski”, se va păstra în structurile armatei polone până la începutul secolului al XVIII-lea, cu toate că sub steagurile respective nu mai slujeau români. După încheierea campaniei antiotomane, în mijlocul lui octombrie 1683, „steagurile moldovenești” au participat sub conducerea lui Sobieski la bătăliile faimoase, pe atunci, de la Parkany-Gran (Strigoniu) din 7 și 9 octombrie, cu alte cuvinte, comandantii imperiali au știut să profite de reculul rapid al expansiunii otomane. (Cf. Constantin Rezachevici, *«Steagurile românești» din oastea lui Jan Sobieski în campania pentru eliberarea Vienei (1683), după un izvor polon*, în „Revista de istorie”, XXXVI (1983), nr. 6, p. 620; *Rolul Românilor în apărarea Europei de expansiunea Otomană, secolele XIV-XVI: evoluția unui concept în contextul vremii*, Albatros, 1998).

Ceea ce știam de la Iorga era că: „În timpul domniei lui Jan Sobieski în armata polonă s-au remarcat conducători moldoveni vestiți, precum: Alexandru Davidel, Constantin Turculeț „cel Mare” și „cel Mic” (tatăl și fiul), Gheorghe Hasdeu (Hyźdew), Ienache (Inaki), Ilie Drăgușescu, Apostol Chigheci, viitorul domn Constantin Cantemir, după cum și alți moldoveni au slujit în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în armatele Coroanei polone, printre care: Mihalcea Hâncu, Hăbășescu, Miron Cocoranul, Toader Armașul și fratele său Pătrăscan Tăutul, Ilie

Abăzam, Sandul Volocinschi, Dumitrașco și Vasile Isăcescul, Toader Călmașul din Orhei etc”. (Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, p. 366)

După cea de-a treia dezmembrare a Poloniei, înfăptuită la 1795 de către imperiile rus, prusac și austriac, „instinctiv, românii au înțeles legătura dintre interesele patriei lor cu interesele Poloniei. Astfel, ei au primit cu o mai mare ospitalitate pe emigranții polonezi, în comparație cu alți imigranți, înconjurându-i pe refugiații polonezi cu o mai mare atenție, cu o considerație pe care acești indivizi în straiile occidentale și cu maniere ce veneau dintr-acolo o meritau. Nu s-a întâmplat vreun caz ca un emigrant polonez, după înfrângerea revoltei împotriva cotropitorilor din țara lor (insurecțiile din noiembrie 1830 și ianuarie 1863 – N.M.), să nu găsească în România nu doar ocrotire și adăpost pentru moment, ba, dimpotrivă, să afle o a doua patrie, care salutându-i cu binețe îi invită să și colaboreze cu băștinașii”. (Nicolae Iorga, *Wspomnienia z przeszłości i wskazania na przyszłość* – Polonia și România: Amintiri din trecut și îndemnuri pentru viitor, în „Przeгляд ws półczesny” nr. 26, 1924). În acest fel se va deschide un capitol de largă cuprindere și extrem de fructuos în colaborarea dintre revoluționarii polonezi și cei români din capitala Franței, care a contribuit activ la formarea României moderne. Nicolae Bălcescu, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, C.A. Rosetti, Brătienii și alți reprezentanți de frunte din cele două țări vor găsi cele mai propice căi de conlucrare. Deschiderea a fost inițiată de Adam Czartoryski, fostul ministru de Externe al țarului Alexandru, participant la Congresul de la Viena din 1815, de care s-a despărțit, înțelegându-i apucăturile cotropitoare. Czartoryski a publicat, la Paris, lucrarea „Dreptul natural al popoarelor pentru existență independentă”, opus care va influența gândirea și acțiunea revoluționarilor români, cu care liderul polonez va rămâne în legătură decenii de-a rândul.

Aceasta l-a determinat pe cercetătorul polonez Krzysztof Dach să afirme, recent, că „Relațiile politice polono-române în secolul al XIX-lea s-au bazat în principal pe evenimentele revoluționare și năzuințele de eliberare națională din Europa sau pe conflictele militare ale marilor puteri. O mai mare intensificare a acestor raporturi, transformate chiar într-o strânsă colaborare politică, a avut loc în ajunul și în timpul revoluției de la 1848 sau al Primăverii Popoarelor, în perioada războiului Crimeii, cât și al insurecției din ianuarie 1863 din Polonia”. [Cf. Krzysztof Dach, *Polsko-rumunskie stosunki polityczne w XIX wieku* (Relații politice polono-române în secolul al XIX-lea), Warszawa, 1999, p. 15]

Liderii emigrației poloneze de la Paris au conștientizat tot mai mult faptul că lupta pentru unirea Munteniei, Moldovei, Transilvaniei și Bucovinei ar facilita transmiterea ordinilor „autorităților” de la Paris și Istanbul în Polonia, iar temporar s-ar putea stabili în Principate conducerea insurecțională poloneză. Nu întâmplător, aceștia încep să acționeze din ce în ce mai intens pe lângă diferite oficine internaționale, inclusiv în „Times”, pentru apariția unor articole de presă despre rolul Rusiei în Țara Românească, prezentând în contextul respectiv opoziția manifestată de Câmpineanu și rolul acestuia în Muntenia; sunt elogiate personalitatea și virtuțile lui patriotice. Articolul este tradus și publicat în paginile revistei poloneze „Trzeciego Maja” din Franța. Polonezii trebuiau să se sprijine,

potrivit reprezentanților *Hotelului Lambert*, pe boierimea română, unii dintre aceștia cunoscând chiar limba polonă. În luna mai 1840, tocmai se constituise Societatea secretă *Frăția*, condusă de marele boier Dimitrie (Mitică) Filipescu, la care aderaseră Nicolae Bălcescu, Dimitrie Macedonschi, G. Telegescu, Marian Serghiescu, Eftimie Murgu, Jean A. Vaillant ș.a. Societatea își propunea să realizeze independența Țării Românești și lichidarea regimului feudal, aceasta prin emanciparea clăcașilor și împrumărirea lor. Se elaborează un proiect de constituție, care proclama egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, desființarea rangurilor și privilegiilor boierești, libertatea personală, crearea republicii democratice, susținută de o armată revoluționară etc. Aproape simultan cu Societatea *Frăția*, în Moldova s-a constituit *Conjurația confederativă*, inițiată de comisarul Leonte Radu, cu scopul de a răsturna regimul lui Mihail Sturdza și a institui un stat aristocratic supus Porții otomane, condus de un domn ereditar tutelat de boieri. Istoricii polonezi consideră că această „Conjurație” a fost inspirată de Janusz Woronicz – dovadă: programul ei social și politic, incluzând constituirea unui stat federativ format din Moldova, Muntenia și Serbia, cu două camere: *Senatul*, format din 12 persoane în frunte cu monarhul, și *Seimul*, compus din 32 de persoane. Denumirea de *seim*, luată din legislația poloneză, este o dovadă elocventă privind participarea unui polonez la elaborarea documentului (probabil, chiar Woronicz). „Conjurația” a fost activ sprijinită de Mihail Kogălniceanu, în paginile publicațiilor „Dacia literară” și „Arhiva românească”.

Când revoluția de la 1848 era în plină fierbere pe teritoriul românesc, la 11 iulie 1848 apare în „La Tribune des Peuples” din Paris, revistă condusă de Adam Mickiewicz, un articol consacrat Principatelor moldo-valahe în care se sublinia: „Din momentul în care Polonia se află sub jugul rusesc, *principatele dunărene stau în Carpați de strajă civilizației* (sublinierea mea – N.M.). A fi dușman al acestor principate, care sunt guvernate cu forța de Rusia, înseamnă să condamni la o mare catastrofă poporul polonez.”. Iată esența colaborării româno-poloneze, pe care Bălcescu și Ghica o înțelegeau în toată profunzimea ei, hotărându-se să acționeze, în 1849, în Revoluția din Transilvania, pentru a-i atrage pe Bem și Dembiński de partea cauzei românești. Și, parțial, chiar au reușit. Numai că forțele imperiale s-au dovedit a fi din punct de vedere militar mai puternice.

După recucerirea independenței de stat a Poloniei, la 11 noiembrie 1918, și formarea statului național unitar român, la 1 decembrie același an, s-au constituit premisele unei strânse și sincere colaborări între cele două țări și popoare, acestea angajându-se reciproc să nu precupețească eforturile pentru a face față pericolelor anarhice, revizioniste ce le amenințau din toate părțile.

De remarcat rolul pe care l-a jucat întâlnirea avută la Paris, la jumătatea lunii aprilie 1919 (pe care o punem pentru prima dată în valoare), dintre Regina Maria a României și premierul polonez Ignacy Paderewski, despre care Regina avea să scrie cu un anumit farmec scriitoricesc, în *Memoriile sale*: „Entuziasmul era la maximum și au fost rostite multe cuvinte amabile și flatante. Discursul gazdelor suna ca și când viitorul bunăstării Europei depindea de colaborarea reginei

României!” (Cf. Regina Maria a României, *Capitole târzii din viața mea, Memorii redescoperite*, Editura Alfa, București, 2009, p. 85)

În acele momente grele, România Mare a ajutat substanțial armata poloneză să se retragă pe teritoriul natal din adâncurile Rusiei, a acordat poporului polonez sprijin material în grâu, de câteva ori mai ieftin decât cel asigurat de americani, a intervenit diplomatic pentru stabilirea de granițe comune între cele două țări și pentru dobândirea de către statul polonez a Galiției, a elaborat o strategie comună de luptă împotriva bolșevismului etc. Toate acestea au facilitat semnarea, la 3 martie 1921, a *Convenției de alianță defensivă între Regatul României și Republica Polonă* de către Take Ionescu și Eustachy Sapieha. Posteritatea avea să recunoască, mai puțin în timpul comunismului, că „în perioada când ocupanții au șters Polonia de pe harta Europei și când patrioții români doar năzuiau la crearea unui stat independent și unit, I.C. Brătianu – renumitul dumneavoastră om politic din acea perioadă – își exprima speranța că viitoarea Românie va reprezenta un sprijin pentru Polonia în aspirațiile ei de reconstituire a statalității sale. Tocmai din această moștenire istorică și din această filosofie a relațiilor de prietenie și parteneriat dintre popoarele noastre s-a născut, câțiva zeci de ani mai târziu, în 1921, Tratatul de alianță polono-român”. (Al. Kwaśniewski, *Alocuțiune în Parlamentul României*, București, 14 mai 1996)

Perioada interbelică a însemnat pentru cele două țări eforturi conjugate, politice, economice, militare, culturale, în dezvoltarea relațiilor bilaterale, chiar și în momente mai grele, când consensul era mai greu de obținut, din care nu lipsesc lumini și umbre în manifestarea unor lideri răspunzători de politica externă pe Vistula.

În ciuda acestora, România și românii în masa lor și-au dovedit din plin solidaritatea cu poporul polonez, odată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, când pe teritoriul românesc au fost găzduiți cca 100.000 de civili și militari polonezi, au sprijinit salvarea aurului și patrimoniului cultural polonez. Din România, militarii polonezi și floarea intelectualității poloneze, cu liderii din opoziție în frunte, au ajuns în Occident, unde au constituit guvernul polonez din exil, mulți înrolându-se în forțele militare aliate în lupta împotriva fascismului.

În cuprinsul acestei cărți aducem pentru prima dată în atenția opiniei publice din cele două țări un aspect totalmente inedit: pe teritoriul României, *în zilele fierbinți din septembrie 1939, când soarta națiunii poloneze se afla în grea cumpănă, s-a constituit guvernul polonez în exil*, care va emigra în Franța, unde va începe să funcționeze, recunoscut fiind, de către puterile aliate, la sfârșitul lunii septembrie 1939. Subliniem faptul că, la 2 octombrie 1939, Grigore Gafencu a transmis ambasadorului român la Paris, Richard Franasovici, telegrama 61265, prin care îi comunica: „Pentru a nu se da de bănuț că noul Guvern polon a fost constituit pe teritoriul nostru și cu știința noastră, veți păstra deocamdată o atitudine rezervată (sublinierea mea – N.M), abținându-vă de a lua contact oficial cu membrii aceluia guvern”. (AMAE, Fond 71/E.9, f. 143)

Această măsură a făcut posibilă funcționarea Ambasadei Poloniei la București mai bine de un an, până la 4 noiembrie 1940, în numele noului Președinte al Republicii și al noului guvern polon. Ulterior, conștient și

alte state au rupt sau au întrerupt relațiile cu România, ca guvernul polonez din exil să procedeze în mod similar.

Cartea de față aduce și alte elemente necunoscute ani de-a rândul privind situația necropolelor românești de pe teritoriul polonez, dar mai ales evoluția la zi a contactelor româno-polone pe toate planurile, inclusiv cultural, artistic, pe linia mass-media etc.

Evoluția relațiilor bilaterale după cel de-al Doilea Război Mondial este adusă la zi, inclusiv sinuozitățile existente – în ciuda declarațiilor de solidaritate frățească în cadrul Tratatului de la Varșovia, dar și a unor poziții diametral opuse ale celor două țări în mișcarea comunistă și muncitorească, în ce privește raporturile dintre China și URSS, abordarea problemelor din Orientul Mijlociu (raporturile cu Israelul), stabilirea de relații diplomatice normale cu Republica Federală a Germaniei, sau neparticiparea României, împreună cu alte țări membre ale Tratatului de la Varșovia la intervenția împotriva Cehoslovaciei în timpul evenimentelor din 1968 legate de „Primăvara de la Praga” etc.

În anii respectivi, România a militat consecvent pentru ca – în pofida unor poziții diferite – să nu sufere evoluția raporturilor bilaterale pe plan economic, cultural, sportiv, artistic, turistic. Aliniați ideologic la ordinele primite de la Moscova, diplomaților români și polonezi le era foarte greu să negocieze până și un simplu comunicat comun. Și totuși, printr-un efort demn de prețuire, relațiile economice bilaterale au înregistrat o creștere continuă, situându-se pe locuri de frunte în ansamblul schimburilor cu străinătatea ale celor două țări. De subliniat că, spre sfârșitul anilor '70, cca 1 milion de turiști polonezi veneau anual în concediu în România, că schimburile artistice, editoriale, pe linie de tineret etc. au căpătat dimensiuni demne de invidiat, amplitudinea lor nemaifiind atinsă după 1989.

După un recul de peste un deceniu, în anii 1990-2000, al schimburilor economice, la începutul mileniului al treilea, acestea s-au intensificat potrivit nivelului potențialului economic din cele două țări, depășită fiind azi cifra de 3 miliarde de euro, dar perpetuându-se continuu soldul pasiv, din partea României.

Din păcate, un proiect de anvergură pe care Grigore Gafencu l-a prezentat părții polone în martie 1939 privind construirea unui canal navigabil Marea Baltică-Marea Neagră nu a mai fost trecut pe agenda raporturilor bilaterale timp de peste 70 de ani. Ar fi, poate, timpul ca el să devină un proiect de anvergură europeană, prin folosirea comună de fonduri europene.

Ne-am propus, recunoaștem, ca demersul nostru să se constituie într-un *vademecum util* pentru cei care se interesează de evoluția relațiilor bilaterale: studenți, politologi, membri ai societății civile, oameni de cultură, publiciști etc., acestea fiind prezentate, din partea noastră, *sine ira et studio* – adevărul fiind pentru noi valoarea supremă în surprinderea și prezentarea evenimentelor.

București, februarie 2013

Nicolae Mareș